

حقوق اساسی و

ساختارهای سیاسی

دکتر سید محمد امامت

www.ketab.ir

نشر شناسه: هاشمی، سید محمد ۱۳۲۸ -
 عنوان و نام پیداور: حقوق اساسی و ساختارهای سیاسی / محمد هاشمی
 مشخصات نشر: تهران: نشر میزان، ۱۳۹۰
 مشخصات ظاهری: ۴۴۸ ص
 فروست: نشر میزان ۵۱۵
 شابک: 978-964-511-314-6
 وضعیت فهرست نویسی: فیا
 یادداشت: کتابنامه به صورت زیر نویس
 موضوع: حقوق اساسی
 رده بندی کنگره: ۳۱۶۵/۳-ج۷-ک۷
 رده بندی دیویی: ۳۲۲
 شماره کتابشناسی ملی: ۸۹۹۰۸۲۲

9789645113146

۵۱۵

نشر میزان

حقوق اساسی و ساختارهای سیاسی

دکتر سید محمد هاشمی

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۰

قیمت جلد شومیز: ۱۰۰۰۰ تومان

قیمت جلد زرکوب: ۱۲۰۰۰ تومان

شماره: ۵۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۶۷-۹۶۴-۵۱۱-۳۱۴-۶

فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخررازی، پلاک ۸۳ تلفن ۶۶۳۶۷۷۷۰

واحد پخش و فروش: خیابان سمنه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۳، تلفن: ۸۸۳۳۹۵۲۹-۳۱

دفتر مرکزی: خیابان ایرانشهر جنوبی، جنب مسجدجلیلی، بن بست ارمکولو، پلاک ۱، واحد ۶، تلفن ۸۸۳۰۶۲۰۲

ستایش کنم ایزد پاک را که گویا و بینا کند خاک را

پیشگفتار

معاشرت جویی استعدادی است که از همان آغاز تکوین بشریت، افراد انسانی را در کنار یکدیگر قرار داده و همزیستی و همبستگی را زینت بخش این زندگی اجتماعی نموده که در مسیر تکوین خانواده و تشکیل گروهها و قبایل، فرایند منطقی آن جامعه سیاسی بوده است. تکوین جامعه امری طبیعی و شیوه تشکیل آن امری ابتکاری و عقلانی است.

تجربه بشری، قانون و حکومت را سامان بخش این جامعه سیاسی دانسته است تا از طریق آن، نظم و امنیت تأمین، آزادی افراد تضمین و زمینه استقرار عدالت فراگیر فراهم گردد.

حکومت در مقام اجرای قانون، ناگزیر از اعمال قدرتی است که «فرمان و اطاعت» را به همراه می آورد و بدین وسیله، رابطه ای قدرتمندانه بین فرمانروایان و فرمانبرداران ایجاد می شود. در این رابطه نامتعادل، فزونی قدرت حکومتی و آسیب پذیری آزادی افراد و پایمال شدن عدالت را نمی توان نادیده گرفت.

در این تجربه ناخوشایند و تاریک تاریخ، راهبریهای چاره جویانه خداوندان اندیشه های سیاسی، همراه با توسعه تدریجی خرد فردی و جمعی و بازتابهای آزادخواهانه ناشی از آن، راهکارهایی را، برای مهار قدرت حکومتی، ارزانی جوامع سیاسی نموده و تدابیر هنجاری آن را به جامعه حقوقی سپرده است.

چراغ راهنمای این تدابیر «آزادی» و «دموکراسی» است که از برکت آن، افراد مردم آزادانه ابتکار عمل حاکمیت بر سرنوشت خویش را عهده دار می شوند.

آری! حقوق اساسی دست آورد عقلانیتی است که در آن، با معیار قرار دادن هنجار مورد انتظار جامعه (نظم، امنیت، آزادی و عدالت)، ضرورت ساختار

حقوقی مطلوب («تنظیم قدرت حکومتی» و «تضمین آزادی مردمی») را زینت بخش قوانین اساسی قلمداد می‌نماید.

با توجه به این مراتب، می‌توان بدین نتیجه رسید که حقوق اساسی با گستره وسیع خود، به طور فعال و دائمی، فراگیر همگان در یک جامعه سیاسی می‌شود. این فراگیری اقتضاء می‌کند که همه افراد، به عنوان تشکیل دهندگان اصلی جامعه، در فهم و درک مراتب و مندرجات و مفاهیم حقوق اساسی، دریغ نورزند و در پاسداری از این حق انسانی از پای ننشینند.

با این ترتیب، می‌توان حقوق اساسی را سامان بخش زندگی شایسته و افتخارآمیز همه افراد دو جامعه سیاسی و فراتر از یک رشته تحصیلی خاص دانست. به هر حال، موضوعیت یافتن حقوق اساسی، در هر جامعه سیاسی، موقوف به آن است که حکومتگران برخاسته از بین مردم، از مواضع استکباری دوری گزینند، امانت قدرت را، صرفاً به قصد خدمت عمومی، به کار بزنند و همواره نسبت به قواعد حقوقی حاکم بر خود خاصمانه تمکین کنند.

این فضای مطلوب سیاسی و فنی پدیدار خواهد شد که مردم رأساً قائم بر مقدرات اجتماعی خویش باشند و حاکمان معوث آنان، به عنوان امین پارسا به اداره امور پردازند. با این ترتیب، می‌توان حقوق اساسی را خاص جوامع مردمسالار دانست؛ در غیر این صورت، بحث مربوط به آن در فضای آموزشی محبوس خواهد ماند و قانون اساسی، به صورت عبارتی بی‌اعتبار، بر صفحات بی‌جان نقش خواهد بست.

البته، به دموکراسی و مردمسالاری، صرفاً به عنوان یک نظام سیاسی نباید نگریست؛ بلکه، این امر قبل از آنکه به صورت نهادی و رسمی درآید، باید در گذر زمان، همراه با رشد فکری و در پی انقلابات و تجربیات سیاسی، در وجدان طبقات مختلف جای گیرد، به ترتیبی که روحیه مردمسالاری و نفی استبداد در مردم پدید آید و توقع دموکراسی ملکه اذهان جامعه شود. از طرف دیگر، نقش فرهنگی اندیشمندان و رهبران فکری را در ارتقاء رشد سیاسی جامعه و ترویج فضایل مردمسالاری نمی‌توان نادیده گرفت. از برکت وجود مجموعه این تلاشها و

تکاپوهاست که می‌توان، با تائی، شاهد گشودن دریچه‌های آزادی و بستن زمینه‌های استبداد بود.

حقوق اساسی ارمغان مطلوبی است که از یک قرن پیش توسط اندیشمندان پیشتازان و پیشکسوتانی همچون شادروان منصورالسلطنه (میرزا مصطفی خان) عدل، ارزانی جامعه علمی ایران شده و زمینه آرام آرام توسعه فکری و مردمسالاری در جامعه آزادیخواه ایران زمین را فراهم کرده است (روانشان شاد).

توسعه اندیشه قانون اساسی‌گرایی و حاکمیت مردم بر تعیین سرنوشت خویش، یک ارشاد قرآنی^(۱) است که اندیشمندان حقوق عمومی نباید از آن غافل بمانند.

کتاب حاضر که پیش‌نویس آن، به عنوان جزوه درسی، از سال ۱۳۶۲ به بعد در اختیار بسیاری از دانشجویان (به ویژه رشته حقوق) قرار گرفته است، هم اینک به صورت روزآمد آماده چاپ است. این کتاب، علاوه بر بخش مقدماتی (انسان اجتماعی) شامل قسمت‌های ذیل می‌باشد:

قسمت اول: مباحث نظری حقوق اساسی (۲ فصل)؛

قسمت دوم: دولت - کشور (۲ فصل)؛

قسمت سوم: دولت به معنای قدرت سیاسی (۳ فصل)؛

قسمت چهارم: حقوق فردی و آزادیهای عمومی (۲ فصل).

* * * * *

در مورد کتاب حاضر ذکر نکات ذیل لازم به نظر می‌رسد:

۱ - در بررسی مجموعه حاضر، صرفاً به تجزیه و تحلیل حقوقی اکتفا نشده؛

بلکه در آن، نگرشهای فلسفی، سیاسی، اجتماعی، دینی و به ویژه اسلامی (با استفاده از قرآن و سنت و پاره‌ای از منابع فقهی) به زبان ساده و قابل فهمی مورد توجه قرار گرفته است.

۲- در بهره‌برداری از اسناد و منابع، با نقل مطلب و یا نقل مضمون، منتهای امانتداری به عمل آمده و علاوه بر پاورقی، در انتهای کتاب فهرست منابع درج شده است.

۳- یکی از وظایف مؤلفان کتب علمی و درسی، فراهم کردن زمینه پژوهش برای محققان و به ویژه دانشجویان و دانش پژوهان می‌باشد؛ به ترتیبی که به راحتی قادر به استخراج مطالب مورد نظر از منبع تحقیق باشند. بدین منظور، فهرست الفبایی موضوع (ایندکس) در دو صورت تحلیلی و ساده با دقت فراوان، استخراج و در انتهای کتاب آورده شده است.

۴- نگارش این کتاب، به ترتیبی که اشاره شد، حاصل سالهای متمادی تجربه و تدریس و با عنایت ویژه به تغییرات و تحولات سیاسی و اجتماعی تجربیات کاربردی می‌باشد. با وجود این، نمی‌توان آن را عاری از نقص دانست. مؤلف، تذکرات و انتقادات صاحب‌مظران و استادان محترم را، برای اصلاح و جبران در چاپهای بعدی، با خضوع تمام پذیرا می‌باشد.

۵- در تدوین این کتاب، از راهنمایی‌های ارزنده استادان و همکاران گروه حقوق عمومی، به ویژه شادروان استاد گرانقدر دکتر سید ابوالفضل قاضی شریعت‌پناهی که نام نیکش برای قدرشناسان علم حقوق همواره ثبت است و از یاری بی‌شائبه دانشجویان عزیز بهره‌مند بوده‌ام. اصفافه می‌نماید که در ویرایش نهایی این کتاب، همراهی یارگرامی آقای امید نوروزی، دانشجوی دوره دکتری حقوق عمومی، قابل تقدیر می‌باشد.

در خاتمه از جناب آقای دکتر عباس شیرینی مدیریت محترم نشر میزان و همکاران عزیزشان سپاسگزارم.

سید محمد هاشمی

خرداد ماه ۱۳۹۰

فهرست مطالب

شماره پاراگراف	شماره صفحه
۱ -	بخش مقدماتی: انسان اجتماعی ۱
۲ -	بند اول: استعداد های انسانی ۲
۲ -	اول: استعداد های فردی: اندیشه و فن زندگی ۲
۳ -	دوم: استعداد های اجتماعی: همبستگی اجتماعی ۳
۴ -	بند دوم: نهادهای اجتماعی حاکم بر روابط انسانی ۵
۵ -	بند سوم: مبانی حقوق ۶
۶ -	اول: حقوق طبیعی یا فطری ۶
۷ -	الف: مفهوم حقوق طبیعی یا فطری ۷
	ب: آثار مترتب بر حقوق طبیعی ۱۱
۸ -	یک: حقوق طبیعی و دموکراسی ۱۱
۹ -	دو: حقوق طبیعی و دولت ۱۲
۱۰ -	دوم: حقوق موضوعه ۱۳
۱۱ -	الف: مفهوم حقوق موضوعه ۱۴
۱۲ -	ب: حقوق موضوعه و دولت ۱۵
۱۳ -	یک: حقوق موضوعه به عنوان ابزار قدرت دولت ۱۵
۱۴ -	دو: حقوق موضوعه به منزله تضمین افراد در مقابل دولت ۱۵
۱۵ -	بند چهارم: حقوق و سیاست ۱۶

۱۶ -	اول: تجلی حقوق در سیاست	۱۷
۱۷ -	الف: سیاست در حقوق	۱۷
۱۸ -	ب: حقوق در سیاست	۱۸
۱۹ -	دوم: حقوق اساسی و سیاست	۱۸
۲۰ -	الف: جایگاه حقوق اساسی در نظام حقوقی	۱۹
۲۱ -	ب: حقوق اساسی در مقام انتظام منطقی سیاست	۲۰
۲۱	قسمت اول: مباحث نظری حقوق اساسی	
۲۲ -	✽ طرح مطلب	۲۲
۲۳ -	فصل اول: موضوع و مفهوم حقوق اساسی	۲۴
۲۴	بخش اول: موضوع حقوق اساسی	۲۴
۲۴ -	بند اول: پدیده سیاست	۲۴
۲۵ -	اول: تعریف سیاست	۲۵
۲۶ -	الف: مفهوم وسیع سیاست	۲۵
۲۷ -	ب: مفهوم محدود سیاست	۲۶
۲۸ -	دوم: ویژگی سیاست	۲۷
۲۹ -	الف: ویژگی طبیعی سیاست	۲۷
۳۰ -	ب: ویژگی منطقی سیاست	۳۰
۳۱ -	بند دوم: حقوق اساسی و نهادهای سیاسی	۳۲
۳۲ -	اول: نهادهای سیاسی	۳۲
۳۳ -	دوم: علوم سیاسی	۳۴
۳۴ -	سوم: رابطه حقوق اساسی و علوم سیاسی	۳۵
۳۵ -	بند سوم: حقوق اساسی و علوم اجتماعی	۳۶

۳۶	اول: تاریخ حقوق	۳۶ -
۳۸	دوم: فلسفه سیاسی	۳۷ -
۳۹	سوم: جامعه‌شناسی سیاسی	۳۸ -
۴۱	بخش دوم: مفهوم اصلی حقوق اساسی	۳۹ -
۴۱	بند اول: اجتماع و ملازمه قدرت و آزادی	۴۰ -
۴۲	اول: ویژگی‌های فردی و اجتماعی انسان	۴۱ -
۴۳	دوم: سازش بین فرد و جامعه	۴۲ -
۴۳	بند دوم: انتظام عناصر قدرت و آزادی	۴۳ -
۴۴	اول: حقوق اساسی در مقام بیان آزادی	۴۴ -
۴۵	دوم: حقوق اساسی در مقام تلفیق و آشتی بین قدرت و آزادی	۴۵ -
۴۷	فصل دوم: نظام حقوقی حقوق اساسی	
۴۷	بخش اول: منابع حقوق اساسی	۴۶ -
۴۷	بند اول: قانون اساسی	۴۷ -
۴۸	اول: برتری قانون اساسی	۴۸ -
۵۰	دوم: مفاهیم حقوقی قانون اساسی	
۵۰	الف: مفهوم ماهوی قانون اساسی	۴۹ -
۵۱	ب: مفهوم شکلی قانون اساسی	۵۰ -
۵۲	سوم: تدوین و بازنگری قانون اساسی	۵۱ -
۵۲	الف: تدوین قانون اساسی	
۵۳	یک: اشکال دموکراتیک	۵۲ -
۵۴	دو: فرمان فردی	۵۳ -
۵۴	سه: اشکال مختلط	۵۴ -
۵۴	ب: بازنگری قانون اساسی	

۵۵	یک: منطق حقوقی بازنگری	۵۵-
۵۶	دو: نظریات مربوط به «قوة مؤسسان بازنگری»	۵۶-
۵۷	سه: ابتکار بازنگری	۵۷-
۵۷	چهار: آیین بازنگری	۵۸-
۵۹	پنج: محدودیت‌های وارده به بازنگری	۵۹-
۵۹	۱- محدودیت موضوعی	
۶۰	۲- محدودیت به خاطر اوضاع و احوال	
۶۰	۳- محدودیت زمانی	
۶۱	بند دوم: منابع حقوقی مرتبط و مستقل از قانون اساسی	
۶۱	اول: منابع حقوقی مرتبط با قانون اساسی	
۶۱	الف: قوانین و آیین‌نامه‌های خاص اعمال قوة مقننه	۶۰-
۶۲	ب: تفسیر قانون اساسی	۶۱-
۶۳	دوم: منابع حقوقی مستقل از قانون اساسی	
۶۳	الف: عرف و عادت سیاسی	۶۲-
۶۴	ب: احکام و فرمانهای ریاست کشور	۶۳-
۶۴	ج: نظریات علمی و تجربیات عملی	۶۴-
۶۵	بخش دوم: نظارت بر اجرای قانون اساسی	۶۵-
۶۶	بند اول: نظارت سیاسی	
۶۷	اول: نظارت سیاسی سازمان یافته	۶۶-
۶۹	دوم: نظارت از طریق افکار عمومی	۶۷-
۷۰	۶۸- بند دوم: نظارت قضایی	
۷۱	اول: نظارت قضایی از طریق دادگاههای عادی	۶۹-
۷۱	دوم: نظارت قضایی از طریق دادگاههای ویژه	۷۰-

۷۳	قسمت دوم: دولت - کشور	۷۱ -
۷۶	فصل اول: مفاهیم حقوقی - سیاسی «دولت - کشور»	۷۲ -
۷۶	بخش اول: ملت	۷۳ -
۷۶	بند اول: نظریه ملت	۷۴ -
۷۷	اول: نظریه عینی ملت (نظریه آلمانی)	۷۵ -
۷۸	دوم: نظریه شخصی ملت (نظریه فرانسوی)	۷۶ -
۷۹	بند دوم: مفاهیم مابقی ملت	۷۷ -
۷۹	اول: مفهوم اجتماعی ملت	۷۸ -
۸۰	الف: نژاد	۷۹ -
۸۰	ب: زبان	۸۰ -
۸۱	ج: دین و مذهب	۸۱ -
۸۱	د: فرهنگ و تمدن	۸۲ -
۸۲	دوم: مفهوم حقوقی ملت (تابعیت)	۸۳ -
۸۳	بند سوم: کمیّت و کیفیت افراد ملت	۸۳ -
۸۳	اول: کمیّت افراد ملت	۸۴ -
۸۳	الف: جمعیت کشور در رابطه با مسائل داخلی	۸۵ -
۸۴	ب: جمعیت کشور در روابط خارجی	۸۶ -
۸۴	دوم: کیفیت افراد ملت	۸۷ -
۸۵	الف: ملیّت	۸۸ -
۸۵	ب: قومیت	۸۹ -
۸۶	بخش دوم: سرزمین	۹۰ -
۸۷	بند اول: اوصاف سرزمین	۸۷ -
۸۷	اول: پابرجایی سرزمین	۹۱ -

۸۸	دوم: پیوستگی سرزمین	۹۲-
۸۹	سوم: مرزبندی جغرافیایی سرزمین	۹۳-
۹۱	چهارم: وحدت سرزمینی	
۹۱	الف: اصل سرزمینی بودن قوانین	۹۴-
۹۲	ب: استثنائات وارده بر اصل سرزمینی بودن قوانین	۹۵-
۹۲	بند دوم: موقعیت نقش آفرین سرزمین	
۹۲	اول: جایگاه حقوقی و نقش تعیین کننده سرزمین	۹۶-
۹۴	دوم: نقش جغرافیایی سرزمین	۹۷-
۹۴	الف: جغرافیای طبیعی	۹۸-
۹۵	ب: جغرافیای اقتصادی	۹۹-
۹۶	بخش سوم: قدرت عالی سیاسی	۱۰۰-
۹۷	بند اول: حاکمیت	۱۰۱-
۹۷	اول: مفهوم حاکمیت	۱۰۲-
۹۹	دوم: قلمرو حاکمیت	۱۰۳-
۱۰۰	الف: حاکمیت داخلی	۱۰۴-
۱۰۰	ب: حاکمیت در روابط بین المللی	۱۰۵-
۱۰۱	بند دوم: حکومت	
۱۰۱	اول: مفهوم حکومت	۱۰۶-
۱۰۲	دوم: اعمال حکومتی	۱۰۷-
۱۰۳	الف: اعمال حقوقی	۱۰۸-
۱۰۳	ب: اعمال سیاسی	۱۰۹-
۱۰۴	یک: دولت ناظم	۱۱۰-
۱۰۴	دو: دولت رفاهی	۱۱۱-
۱۰۴	سه: دولت راهبر و سیاستگذار تعدیل اقتصادی	۱۱۲-

- ۱۱۳ - فصل سوم : مفاهیم نهادی دولت - کشور ۱۰۶
- ۱۱۴ - بخش اول : دولت - کشور ساده (تک ساخت) ۱۰۶
- بند اول : اصول بنیادی دولت - کشور ساده ۱۰۶
- ۱۱۵ - اول : اصل وحدت ۱۰۷
- ۱۱۶ - دوم : اصل یکپارچگی و تمامیت ۱۰۷
- بند دوم : ساختار اداری دولت - کشور ساده ۱۰۸
- ۱۱۷ - اول : تمرکز اداری ۱۰۸
- ۱۱۸ - دوم : عدم تراکم اداری ۱۰۹
- ۱۱۹ - سوم : عدم تمرکز اداری ۱۱۰
- ۱۲۰ - چهارم : منطقه گرایی ۱۱۰
- ۱۲۱ - بخش دوم : دولت - کشور مرکب ۱۱۲
- ۱۲۲ - بند اول : اتصال دولت - کشور ۱۱۲
- ۱۲۳ - اول : اتصال شخصی ۱۱۲
- ۱۲۴ - دوم : اتصال واقعی ۱۱۳
- ۱۲۵ - سوم : اتصال دولت - کشور مشترک المنافع (کامن ولث) ۱۱۴
- بند دوم : اتفاق دولت - کشورها (کنفد راسیون دولتها) ۱۱۵
- ۱۲۶ - اول : مفهوم اتفاق دولت - کشورها ۱۱۵
- دوم : نمونه های اتفاق دولت - کشورها ۱۱۶
- ۱۲۷ - الف : اتفاق دولت - کشورها در گذشته ۱۱۶
- ۱۲۸ - ب : اتفاق دولت - کشورها در زمان حاضر ۱۱۸
- ۱۲۹ - بند سوم : اتحاد دولت - کشور (دولت فدرال) ۱۱۹
- ۱۳۰ - اول : ریشه های وجودی دولت - کشور فدرال ۱۲۰
- الف : فدرالیسم و دولت - کشور فدرال ۱۲۰
- ۱۳۱ - یک : فدرالیسم ۱۲۰
- ۱۳۲ - دو : دولت - کشور فدرال ۱۲۱

ب : تشکیل دولت - کشور فدرال	۱۲۲	
یک : فدرالیسم اتحاد	۱۲۲	- ۱۳۳
دو : فدرالیسم انفکاک	۱۲۳	- ۱۳۴
دوم : اصول سازمان دهنده دولت - کشور فدرال	۱۲۴	- ۱۳۵
الف : اصل سلسله مراتب	۱۲۴	- ۱۳۶
یک : سلسله مراتب دو سطح حکومتی (اجرایی)	۱۲۴	
۱ - حاکمیت دولت - کشور فدرال	۱۲۴	- ۱۳۷
۲ - حاکمیت ایالات (دولتهای عضو)	۱۲۵	- ۱۳۸
دو : سلسله مراتب قوانین	۱۲۵	
۱ - دوگانگی قانون اساسی	۱۲۵	- ۱۳۹
۲ - دوگانگی نظام قانونگذاری	۱۲۶	- ۱۴۰
ب : اصل استقلال	۱۲۷	- ۱۴۱
یک : استقلال قانون اساسی	۱۲۷	- ۱۴۲
دو : استقلال قانونگذاری	۱۲۸	- ۱۴۳
۱ - صلاحیت انحصاری	۱۲۸	
۲ - صلاحیت موازی	۱۳۰	
۳ - صلاحیت تکمیلی	۱۳۱	
ج : اصل مشارکت	۱۳۱	- ۱۴۴
یک : مشارکت در قوه مؤسس	۱۳۱	- ۱۴۵
دو : مشارکت در قوه مقننه	۱۳۲	- ۱۴۶
۱ - نمایندگی دولتهای عضو (ایالات) در مجلس دوم		
دوم (سنا)	۱۳۳	
۲ - صلاحیت‌های مجلس دوم (سنا) در دولتهای فدرال		
سه : مشارکت در قوه مجریه	۱۳۴	- ۱۴۷
۱ - مشارکت در تعیین مقامات قوه مجریه فدرال ...	۱۳۴	
۲ - نمایندگی دولتهای عضو در قوه مجریه فدرال ..	۱۳۵	

- ۱۴۸ - قسمت سوم : دولت به معنای قدرت سیاسی ۱۳۷
- ۱۴۹ - فصل اول : نظریه اندیشمندان درباره حکومت ۱۴۰
- بخش اول : اندیشه سیاسی فلاسفه قدیم ۱۴۰
- ۱۵۰ - بند اول : فلاسفه یونان ۱۴۰
- ۱۵۱ - اول : سقراط ۱۴۱
- ۱۵۲ - دوم : افلاطون ۱۴۲
- ۱۵۳ - الف : ارزیابی حکومت ها ۱۴۲
- ۱۵۴ - ب : کینتک اداره امور ۱۴۳
- ۱۵۵ - سوم : ارسطو ۱۴۵
- ۱۵۶ - بند دوم : اندیشه های قرون وسطا ۱۴۶
- ۱۵۷ - اول : سنت اوگوستن ۱۴۶
- ۱۵۸ - دوم : سن توماداکن (توماس اکویناس) ۱۴۷
- ۱۵۹ - بخش دوم : اندیشه های سیاسی بعد از رنسانس ۱۴۸
- بند اول : تکوین مفاهیم نوین در باره سیاست و حکومت ۱۴۹
- ۱۶۰ - اول : ماکیاول ۱۵۰
- ۱۶۱ - دوم : ژان بُدن ۱۵۲
- ۱۶۲ - سوم : توماس هابز ۱۵۳
- ۱۶۳ - چهارم : جان لاک ۱۵۴
- ۱۶۴ - بند دوم : عصر روشنگری ۱۵۶
- ۱۶۵ - اول : مونتسکیو ۱۵۶
- ۱۶۶ - الف : انواع دولتها ۱۵۶
- ۱۶۷ - ب : آزادی ۱۵۸
- ۱۶۸ - ج : لیبرالیسم و آرمان اعتدال ۱۵۸

۱۵۹	دوم: ژان ژاک روسو.....	۱۶۹ -
۱۶۱	بند سوم: انقلاب فرانسه و آثار اندیشمندان آن	۱۷۰ -
۱۶۲	اول: کانت	۱۷۱ -
۱۶۴	دوم: هگل	۱۷۲ -
۱۶۷	سوم: جان استوارت میل	۱۷۳ -
۱۶۸	الف: آزادی	۱۷۴ -
۱۶۹	یک: آزادی اندیشه و بیان.....	
۱۷۰	دو: آزادی ذوقها و سلیقه‌ها	
۱۷۰	سه: آزادی تشکیل اجتماعات و احزاب	
۱۷۱	ب: دموکراسی	۱۷۵ -
۱۷۳	بخش سوم: مبانی سیاسی اندیشه اسلامی	۱۷۶ -
۱۷۳	بند اول: مبانی حکومت اسلامی و ارکان اساسی آن	۱۷۷ -
۱۷۳	اول: حاکمیت الهی - مردمی	
۱۷۴	الف: حاکمیت اسلامی مبتنی بر احکام لازم‌الاتباع دینی ..	۱۷۸ -
۱۷۴	ب: مشارکت مردم در اداره امور سیاسی	۱۷۹ -
۱۷۵	دوم: قلمرو مشارکت مردم در اداره امور سیاسی و حکومتی ..	۱۸۰ -
۱۷۵	الف: جلوه‌های مشارکت مردم در اداره امور	
۱۷۵	یک: بیعت	۱۸۱ -
۱۷۷	دو: انتخاب	۱۸۲ -
۱۷۸	سه: شورای اجتماعی و سیاسی	۱۸۳ -
۱۷۹	ب: نظارت بر امور حکومتی	۱۸۴ -
	بند دوم: نظریات اندیشمندان پیشین اسلامی پیرامون حکومت و سیاست	
۱۸۰	اول: نظریه خلافت (ماوردی).....	۱۸۵ -
۱۸۲	دوم: نظریه سلطنت	۱۸۶ -

۱۸۲	الف : خواجه نظام الملک طوسی	- ۱۸۷
۱۸۴	ب : امام محمد غزالی	- ۱۸۸
۱۸۵	سوم : نظریه امامت فاضله	- ۱۸۹
۱۸۵	الف : ابونصر فارابی	- ۱۹۰
۱۸۷	ب : خواجه نصیرالدین طوسی	- ۱۹۱
	بند سوم : نظر اندیشمندان جدید اسلامی پیرامون حکومت و سیاست	
۱۸۸	سیاست	- ۱۸۸
۱۸۸	اول : سید عبدالرحمن کواکبی	- ۱۹۲
۱۸۹	دوم : علامه بائینی	- ۱۹۳
۱۹۱	سوم : امام خمینی	- ۱۹۴
۱۹۳	فصل دوم : اسام حکومت	- ۱۹۵
۱۹۴	بخش اول : حکومت‌های استبدادی	- ۱۹۶
۱۹۴	بند اول : اصول و پایه‌های حکومت‌های استبدادی	- ۱۹۷
۱۹۵	اول : اصل اقتدار	- ۱۹۸
۱۹۵	دوم : اصل حق آیینی	- ۱۹۹
۱۹۶	سوم : اصل مطلقیت	- ۲۰۰
۱۹۶	بند دوم : استبداد سنتی	- ۲۰۱
۱۹۷	اول : فردسالاری	- ۲۰۲
۱۹۷	الف : سلطنت مطلقه	- ۲۰۳
۱۹۷	۱ - اصل مطلقیت سلطنت	
۱۹۸	۲ - اصل موروثی بودن سلطنت	
۱۹۸	ب : استبداد دینی	- ۲۰۴
۱۹۹	دوم : تعدد سالاری	- ۲۰۵
۱۹۹	الف : حکومت اشرافی	- ۲۰۶

۲۰۰	ب : حکومت ثروتمندان	- ۲۰۷
۲۰۱	بند سوم : استبداد جدید (دیکتاتوری)	- ۲۰۸
۲۰۱	اول : دیکتاتوری توده‌ای	- ۲۰۹
۲۰۳	الف : اصول و پایه‌های دیکتاتوری توده‌ای	- ۲۱۰
۲۰۳	یک : رهبری واحد	- ۲۱۱
۲۰۳	دو : ایدئولوژی و حزب واحد	- ۲۱۲
۲۰۴	سه : توتالیتراریسم (تمامت خواهی)	- ۲۱۳
۲۰۵	ب : ابزار قدرت در دیکتاتوری توده‌ای	- ۲۱۴
۲۰۵	یک : انحصار قدرت	- ۲۱۵
۲۰۶	دو : تأسیس نهادهای اطلاعاتی قوی برای سرکوب مخالفان	- ۲۱۶
۲۰۶	سه : دموکراسی هدایت شده	- ۲۱۷
۲۰۷	دوم : دیکتاتوری فردی	- ۲۱۸
۲۰۷	الف : دیکتاتوری نظامی	- ۲۱۹
۲۰۸	ب : دیکتاتوری مدنی	- ۲۲۰
۲۰۹	بخش دوم : حکومت‌های مردمی (دموکراسی)	- ۲۱۰
۲۱۰	بند اول : اصول دموکراسی	- ۲۱۰
۲۱۰	اول : اصول بنیادین دموکراسی	- ۲۲۱
۲۱۰	الف : همگانی بودن مشارکت مردم	- ۲۲۲
۲۱۱	ب : آزادیهای فردی و اجتماعی	- ۲۱۱
۲۱۱	یک : مفهوم آزادی	- ۲۱۱
۲۱۱	۱ - از نظر فلسفی	- ۲۱۲
۲۱۱	۲ - از نظر اجتماعی	- ۲۱۲
۲۱۲	۳ - از نظر سیاسی	- ۲۱۲
۲۱۲	۴ - از نظر اقتصادی	- ۲۲۳
۲۱۲	دو : ماهیت آزادی	- ۲۲۳

۲۱۳	۱ - تقدّم اصالت فرد بر اصالت جامعه	۲۱۳
۲۱۳	۲ - بردباری سیاسی	۲۱۳
۲۱۳	۳ - ردّ هرگونه استبداد	۲۱۳
۲۱۳	سه : مقوله‌های آزادی	۲۲۴ -
۲۱۳	۱ - آزادیهای خصوصی	۲۱۳
۲۱۴	۲ - آزادیهای عمومی	۲۱۴
۲۱۴	۳ - آزادیهای سیاسی	۲۱۴
۲۱۵	ج: برابری	۲۲۵ -
۲۱۵	د: کثرت‌گرایی و تعدّد اندیشه و حزب	۲۲۶ -
۲۱۶	ه: تصمیم اکثریت	۲۲۷ -
۲۱۷	و: حقوق اقلیت‌های حزبی، گروهی و فکری	۲۲۸ -
۲۱۸	دوم: اصول تفضیحی دموکراسی	۲۲۹ -
۲۱۹	الف: تناوب قدرت	۲۳۰ -
۲۱۹	ب: توازن قدرت و تفکیک قوا	۲۳۱ -
۲۲۰	ج: حاکمیت قانون	۲۳۲ -
۲۲۱	د: مسؤولیت حاکمان	۲۳۳ -
۲۲۱	یک: مسؤولیت‌های حقوقی	۲۳۴ -
۲۲۱	دو: مسؤولیت سیاسی	۲۳۵ -
۲۲۲	بند دوم: سازماندهی مشارکت مردم	۲۳۶ -
۲۲۲	اوّل: سازماندهی حقوقی مشارکت	۲۲۲
۲۲۲	الف: حقّ رأی	۲۳۷ -
۲۲۲	یک: همگانی بودن حقّ رأی	۲۲۲
۲۲۲	دو: برابری رأی	۲۲۲
۲۲۳	سه: آزادی رأی	۲۲۳
۲۲۳	چهار: آزادی انتخاب شدن	۲۲۳
۲۲۳	ب: درستی و صحت انتخابات	۲۲۳

۲۲۳	یک : درستی تبلیغات انتخاباتی	- ۲۳۸
۲۲۴	دو : درستی تقسیم‌بندی حوزه‌های انتخاباتی	- ۲۳۹
۲۲۴	سه : نظارت صحیح بر جریان انتخابات	- ۲۴۰
۲۲۵	دوم : سازماندهی اجرایی انتخابات (نظامهای انتخاباتی)	- ۲۴۱
۲۲۵	الف : نظام انتخاباتی اکثریت	- ۲۴۲
۲۲۵	۱ - نظام اکثریت ساده (یک مرحله‌ای)	
۲۲۵	۲ - نظام اکثریت دو مرحله‌ای	
۲۲۶	ب : نظام انتخاباتی فردی، جمعی و فهرستی	- ۲۴۳
۲۲۶	۱ - انتخابات فردی	
۲۲۶	۲ - انتخابات جمعی	
۲۲۶	۳ - انتخابات فهرستی	
۲۲۸	ج : نظام انتخاباتی تناسبی	- ۲۴۴
۲۲۹	بند سوم : اعمال دموکراسی	
۲۲۹	اول : دموکراسی بر اساس شیوه مشارکت مردم	
۲۲۹	الف : دموکراسی مستقیم	- ۲۴۵
۲۳۰	ب : دموکراسی غیر مستقیم (نماینده‌گری)	- ۲۴۶
۲۳۱	ج : دموکراسی نیمه مستقیم	
۲۳۱	یک : دموکراسی نیمه مستقیم با آغازگری مردم	- ۲۴۷
۲۳۱	۱ - وتوی مردمی	
۲۳۲	۲ - استرداد مردمی نمایندگی	
۲۳۲	۳ - ابتکار مردمی (ابتکار عام)	
۲۳۲	دو : دموکراسی نیمه مستقیم با ابتکار دولت (همه‌پرسی)	- ۲۴۸
۲۳۲	۱ - همه‌پرسی دوگزینه‌ای	
۲۳۳	۲ - همه‌پرسی چندگزینه‌ای	
۲۳۳	دوم : دموکراسی بر اساس اندیشه سیاسی	- ۲۴۹
۲۳۳	الف : دموکراسی آزاد	- ۲۵۰

۲۳۵	ب: دموکراسی مکتبی و نمونه‌های آن	- ۲۵۱
۲۳۵	یک: دموکراسی مکتبی تمامت‌خواه	- ۲۵۲
۲۳۶	دو: دموکراسی مکتبی برتر	- ۲۵۳
۲۳۸	فصل سوم: تقسیم قدرت حکومتی و تفکیک قوا	- ۲۵۴
۲۳۹	بخش اول: درخشش اصل تفکیک قوا	- ۲۵۵
۲۴۰	بند اول: ریشه‌های آغازین تفکیک قوا	- ۲۵۶
۲۴۰	اول دست‌آورد تاریخ مشروطه خواهی انگلستان	- ۲۵۶
۲۴۰	۱- منشور کبیر ۱۲۱۵	- ۲۴۰
۲۴۰	۲- بدبنداری پارلمان	- ۲۴۰
۲۴۱	۳- انقلاب ۱۶۸۸ و اعلامیه حقوق	- ۲۴۱
۲۴۱	۴- تفکیک قوای سه‌گانه	- ۲۴۱
۲۴۱	دوم: بنیان نظری اصل تفکیک قوا	- ۲۴۱
۲۴۱	الف: نظریات قبل از مونتسکیو	- ۲۵۷
۲۴۳	ب: نظریه مونتسکیو	- ۲۵۸
۲۴۵	بند دوم: نمونه‌های معاصر تفکیک قوا	- ۲۵۹
۲۴۵	اول: نظام پارلمانی	- ۲۶۰
۲۴۶	الف: ساختار نظام پارلمانی (تفکیک نسبی قوا)	- ۲۶۱
۲۴۶	یک: قوه مجریه دو رکنی و جدایی نهادهای اجرایی و ریاست کشور	- ۲۶۲
۲۴۶	دو: مسؤلیت سیاسی دولت	- ۲۶۳
۲۴۷	سه: همکاری دولت و پارلمان	- ۲۶۴
۲۴۷	ب: نقش احزاب سیاسی در نظام پارلمانی	- ۲۶۵
۲۴۸	یک: نظام چند حزبی	- ۲۶۶
۲۴۸	دو: نظام دو حزبی	- ۲۶۷

۲۵۰	※ : نمودار نظام پارلمانی	
۲۵۱	دوم : نظام ریاستی	- ۲۶۸
۲۵۱	الف : ساختار نظام ریاستی (میل به تفکیک مطلق قوا)	- ۲۶۹
۲۵۱	یک : قوه مجریه یک رکنی و اختیارات رئیس جمهور	- ۲۷۰
۲۵۲	دو : قوه مقننه دو مجلسی یا یک مجلسی و استقلال آن	- ۲۷۱
۲۵۲	سه : استقلال دو جانبه رئیس جمهور و پارلمان	- ۲۷۲
۲۵۲	ب : تجربیات عملی نظام ریاستی	
۲۵۲	یک : ترکیب دموکراسی و قدرت فردی	- ۲۷۳
۲۵۳	دو : اجتناب ناپذیری برقراری روابط بین قوای حاکم	- ۲۷۴
۲۵۵	※ : نمودار نظام ریاستی	
۲۵۶	سوم : نظام نیمه ریاستی (ریاستی - پارلمانی)	- ۲۷۵
۲۵۶	الف : ساختار نظام نیمه ریاستی (قوه مجریه دو رکنی)	- ۲۷۶
۲۵۷	ب : توازن قوا در نظام نیمه ریاستی	- ۲۷۷
۲۵۸	※ : نمودار نظام ریاستی (ریاستی - پارلمانی)	
۲۵۹	چهارم : نظام هیأت مدیره	- ۲۷۸
۲۶۰	※ : نمودار نظام هیأت مدیره	
۲۶۱	بخش دوم : قوای سه گانه	
۲۶۱	بند اول : قوه مقننه	
۲۶۱	اول : سازماندهی قوه مقننه	- ۲۷۹
۲۶۲	دوم - ترکیب مجالس مقننه	
۲۶۲	الف : مقننه دو مجلسی	- ۲۸۰
۲۶۳	ب : مقننه یک مجلسی	- ۲۸۱
۲۶۴	سوم : مصونیت پارلمانی	- ۲۸۲
۲۶۵	چهارم : وظایف و اختیارات قوه مقننه	- ۲۸۳
۲۶۵	الف : وضع قوانین	- ۲۸۴

۲۶۶	ب : نظارت	- ۲۸۵
۲۶۷	یک : اهداف نظارت پارلمانی	- ۲۸۶
۲۶۷	دو : ابزار و ساز و کارهای نظارت پارلمانی	- ۲۸۷
۲۶۸	بند دوم : قوه مجریه	- ۲۸۸
۲۶۸	اول : ساختار قوه مجریه	- ۲۸۹
۲۶۹	الف : مجریه یک رکنی	- ۲۹۰
۲۶۹	ب : مجریه دو رکنی	- ۲۹۰
۲۷۰	دوم : صلاحیتهای اساسی قوه مجریه	- ۲۹۱
۲۷۰	الف : اجرای قوانین	- ۲۹۲
۲۷۰	ب : راهبری سیاست های ملی	- ۲۹۳
۲۷۲	ج : مدیریت امور اداری	- ۲۹۴
۲۷۲	سوم : مسؤلیت اعضای قوه مجریه	- ۲۹۵
۲۷۳	الف : مسؤلیت سیاسی	- ۲۹۶
۲۷۴	ب : مسؤلیت حقوقی	- ۲۹۷
۲۷۴	۱ - مسؤلیت کیفری	- ۲۹۸
۲۷۴	۲ - مسؤلیت مدنی	- ۲۹۹
۲۷۴	بند سوم : قوه قضائیه	- ۳۰۰
۲۷۵	اول : اهداف و صلاحیتهای قوه قضائیه	- ۳۰۱
۲۷۵	الف : اهداف قوه قضائیه	- ۳۰۲
۲۷۶	۱ - پشتیبانی و احقاق حقوق همگان مردم	- ۳۰۳
۲۷۶	۲ - تضمین حقوق و آزادیها	- ۳۰۴
۲۷۶	۳ - گسترش و اجرای عدالت	- ۳۰۵
۲۷۷	ب : وظایف قوه قضائیه	- ۳۰۶
۲۷۷	۱ - رسیدگی به اختلافات و تخلفات و صدور حکم	- ۳۰۷
۲۷۷	۲ - کشف جرم، تعقیب و مجازات مجرمین	- ۳۰۸
۲۷۷	۳ - نظارت بر حسن اجرای قوانین	- ۳۰۹

۲۷۸	دوم: تعیین قضات	۳۰۲-
۲۷۸	۱- موروئی بودن مقام قضائی	
۲۷۸	۲- انتخاب درون گروهی علمی	
۲۷۹	۳- انتخاب مردمی و دموکراتیک	
۲۷۹	۴- انتخاب تخصصی	
۲۷۹	۵- تعیین قضات توسط دولت	
۲۸۰	۶- انتخاب قضات به وسیله پارلمان	
۲۸۰	سوم: دادگستری شایسته	۳۰۳-
۲۸۰	الف: قابل دسترس بودن دادگاه صالح برای دادخواهی	۳۰۴-
۲۸۱	ب: استقلال قضائی	۳۰۵-
۲۸۱	یک: جوانب استقلال	۳۰۶-
۲۸۲	دو: شرایط لازم برای استقلال قضات	۳۰۷-
۲۸۲	چهارم: کارکنان و اشخاص مرتبط با دادگستری	۳۰۸-
۲۸۳	الف: مأموران قضائی	۳۰۹-
۲۸۳	ب: دستیاران دادگستری	۳۱۰-
۲۸۴	یک: وکلای دادگستری	۳۱۱-
۲۸۵	دو: کارشناسان دادگستری	۳۱۲-
۲۸۵	پنجم: دادگاهها و مراجع حل اختلاف	۳۱۳-
۲۸۶	الف: دادگاههای قضائی عام	۳۱۴-
۲۸۷	ب: دادگاههای اداری	۳۱۵-
۲۸۹	قسمت چهارم: حقوق فردی و آزادیهای عمومی	۳۱۶-
۲۹۲	فصل اول: مباحث نظری حقوق فردی و آزادیهای عمومی	۳۱۷-
۲۹۲	بخش اول: جایگاه اندیشمندان حقوق و آزادیهای فردی	۳۱۸-

۳۱۹ -	بند اول: جایگاه انسان در میانه میدان حقوق نوعی و شخصی ... ۲۹۳
۳۲۰ -	اول: آرمان حقوق (فرد به منزله غایت حقوق) ۲۹۳
۳۲۱ -	دوم: خطاب حقوق به فرد در جامعه‌ای که زندگی می‌کند ۲۹۴
۳۲۲ -	سوم: حقوق در مقام بیان آزادی فرد در جامعه ۲۹۵
۳۲۳ -	بند دوم: تعریف حقوق و آزادیها ۲۹۶
۳۲۴ -	اول: تعریف هستی شناختی حقوق و آزادیها ۲۹۶
۳۲۵ -	دوم: تعریف سیاسی حقوق و آزادیها ۲۹۸
۳۲۶ -	الف: مفهوم سیاسی حقوق و آزادیها ۲۹۸
۳۲۷ -	ب: حقوق و آزادیها و قدرت عمومی ۲۹۹
۳۲۸ -	سوم: تعریف حقوقی حقوق و آزادیها ۳۰۰
۳۲۹ -	الف: حق حاکمیت انسان بر امور خویش ۳۰۱
۳۳۰ -	ب: حق برخورداری از امکانات زندگی ۳۰۲
۳۳۱ -	بخش دوم: تضمینات حقوق و آزادیهای فردی ۳۰۲
۳۳۲ -	بند اول: تضمینات ملی حقوق و آزادیها ۳۰۴
۳۳۳ -	اول: نهادهای حکومتی حمایت کننده از حقوق و آزادیها ۳۰۴
۳۳۴ -	الف: تضمینات قضائی ۳۰۴
۳۳۵ -	یک: دادگاه قانون اساسی ۳۰۵
۳۳۶ -	دو: دادگاههای عمومی ۳۰۶
۳۳۷ -	سه: دادگاههای اداری ۳۰۷
۳۳۸ -	ب: تضمینات پارلمانی ۳۰۸
۳۳۹ -	دوم: تضمینات نهادهای مستقل حمایت کننده حقوق و آزادیها ۳۰۹
۳۴۰ -	الف: حمایت‌های ابتکاری تشکلهای مدنی ۳۱۰
۳۴۱ -	ب: نقش حمایتی نهادهای ملی ۳۱۰
۳۴۲ -	بند دوم: تضمینات بین‌المللی حقوق و آزادیها ۳۱۲
۳۴۳ -	اول: تضمینات و حمایت‌های بین دولتها از حقوق انسانی ۳۱۳

۳۱۳	الف : نظارت‌های حمایتی سیاسی بین‌المللی	۳۴۳-
۳۱۳	یک : شورای حقوق بشر	۳۴۴-
۳۱۴	دو : کمیته‌ها	۳۴۵-
۳۱۵	۱ - کمیته حقوق بشر (حقوق مدنی و سیاسی)	
۳۱۵	۲ - کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	
۳۱۵	سه : گروه‌های کار	۳۴۶-
۳۱۵	۱ - گروه کار ناپدید شده‌های قهری یا ناخواسته	
۳۱۶	۲ - گروه کار بازداشت‌های خودسرانه	
۳۱۶	ب : نظارت‌های حمایتی قضائی بین‌المللی	۳۴۷-
۳۱۶	یک : دادگاه اروپایی حقوق بشر	۳۴۸-
۳۱۷	دو : دادگاه آمریکایی حقوق بشر	۳۴۹-
۳۱۸	دوم : تضمینات و حمایت‌های بین‌المللی مستقل از دولت‌ها	۳۵۰-
۳۱۹	الف : پویایی حبس‌های بین‌المللی	۳۵۱-
۳۲۰	ب : سازمان‌های غیردولتی	۳۵۲-
۳۲۰	یک : سازمان عفو بین‌المللی	۳۵۳-
۳۲۱	دو : کمیته بین‌المللی صلیب سرخ	۳۵۴-
۳۲۲	سه : کمیسیون بین‌المللی حقوق‌دانان	۳۵۵-
۳۲۳	فصل دوم: مروری بر حقوق و آزادی‌های متنوع نیادین	۳۵۶-
۳۲۴	۳۵۷ - بخش اول: حقوق مدنی و سیاسی	
۳۲۵	بند اول: امنیت	۳۵۸-
۳۲۶	اول: مقوله‌های امنیت	
۳۲۶	الف: امنیت حیثیت	۳۵۹-
۳۲۸	ب: امنیت جان	۳۶۰-
۳۲۹	ج: امنیت مال	۳۶۱-

۳۲۹	د: امنیت شغلی	- ۳۶۲
۳۳۰	ه: امنیت مسکن	- ۳۶۳
۳۳۱	و: امنیت خلوت	- ۳۶۴
۳۳۲	ز: امنیت اقامت	- ۳۶۵
۳۳۳	دوم: تضمینات حقوقی امنیت	- ۳۶۶
۳۳۳	الف: اصل حاکمیت قانون و حقانیت و مشروعیت آن	- ۳۶۷
۳۳۵	ب: امنیت قضائی	- ۳۶۸
۳۳۵	یک: اصل برائت	- ۳۶۹
۳۳۶	دو: تعقیب قانونی	- ۳۷۰
۳۳۷	۱- کشف جرم، تعقیب و دستگیری قانونی	
۳۳۷	۲- شروع در تفهیم اتهام متهم	
	۳- تشکیل پرونده و فراهم کردن مقدمات محاکمه در اسرع وقت	
۳۳۷		
۳۳۸	سه: دادرسی عادلانه	- ۳۷۱
۳۳۸	۱- حق دفاع و انتخاب وکیل	
۳۳۹	۲- علنی بودن دادگاه	
۳۳۹	چهار: قانونی بودن جرائم و مجازاتها	- ۳۷۲
۳۴۰	پنج: منع آزار و شکنجه	- ۳۷۳
۳۴۱	شش: منع هتک حرمت به متهمین و محکومین	- ۳۷۴
۳۴۲	بند دوم: آزادیهای فکری	- ۳۷۵
۳۴۳	اول: آزادی عقیده	- ۳۷۶
۳۴۳	الف: آزادی عقیده در نظامهای سیاسی	
۳۴۳	یک: محدودیت آزادی عقیده در دولتهای انحصارطلب	- ۳۷۷
۳۴۴	دو: آزادی عقیده در دولتهای آزادگرا	- ۳۷۸
۳۴۴	۱- تساهل و بردباری	
۳۴۴	۲- بیطرفی	
۳۴۵	ب: موازن حقوقی آزادی عقیده	- ۳۷۹
۳۴۶	دوم: آزادی رسانه‌ای	- ۳۸۰

۳۴۶	الف : آزادی مطبوعات	- ۳۸۱
۳۴۸	ب : آزادی بیان در رادیو و تلویزیون	- ۳۸۲
۳۴۹	یک : اصول حاکم بر رادیو و تلویزیون	- ۳۸۳
۳۴۹	۱ - اصل اولویت منافع عمومی	
۳۴۹	۲ - اصل تداوم	
۳۵۰	۳ - اصل بیطرفی	
۳۵۰	۴ - اصل برابری	
۳۵۰	دو : جایگاه رادیو و تلویزیون در نظامهای سیاسی	- ۳۸۴
۳۵۱	بند سوم : آزادی های گروهی	- ۳۸۵
۳۵۲	اول : آزادی تشکل احزاب و انجمن ها	- ۳۸۶
۳۵۲	الف : اوصاف آزادی تشکل	
۳۵۲	یک : هویت و شخصیت حقوقی تشکله	- ۳۸۷
۳۵۳	دو : آزادی تمد تشکله	- ۳۸۸
۳۵۴	سه : آزادی تنوع تشکله	- ۳۸۹
۳۵۴	ب : نظام حقوقی تشکله	- ۳۹۰
۳۵۵	دوم : آزادی اجتماعات و تظاهرات	- ۳۹۱
۳۵۶	الف : جلوه های اجتماعات	- ۳۹۲
۳۵۶	۱ - اجتماع	
۳۵۶	۲ - تظاهرات و راهپیمایی ها	
۳۵۷	ب : نظام حقوقی آزادی اجتماعات	- ۳۹۳
۳۵۷	بخش دوم : حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	- ۳۹۴
۳۵۸	بند اول : حقوق کار	- ۳۹۵
۳۵۸	اول : آزادی کار	- ۳۹۶
۳۵۹	الف : منع کار اجباری	- ۳۹۷
۳۶۰	ب : نفی بهره کشی	- ۳۹۸
۳۶۱	دوم : اشتغال و سیاستهای حمایتی آن	
۳۶۱	الف : سیاستگذاری کلی اشتغال	- ۳۹۹

ب : حمایت افراد از طریق راهنمایی و آموزش فنی و حرفه‌ای	۳۶۲	- ۴۰۰
ج : حمایت افراد از طریق کاربایی و اشتغال	۳۶۲	- ۴۰۱
د : حمایت از بیکاران	۳۶۳	- ۴۰۲
سوم : حقوق جمعی کار	۳۶۳	- ۴۰۳
الف : آزادی سندیکایی	۳۶۳	- ۴۰۴
ب : حق اعتصاب	۳۶۴	- ۴۰۵
بند دوم : حقوق اجتماعی	۳۶۵	- ۴۰۶
اول : رفاه و تأمین اجتماعی	۳۶۵	- ۴۰۷
الف : حق برخورداری از رفاه و زندگی شایسته	۳۶۵	- ۴۰۸
ب : حق برخورداری از تأمین اجتماعی	۳۶۶	- ۴۰۹
دوم : حمایت‌های خانوادگی (زنان و کودکان)	۳۶۶	- ۴۱۰
بند سوم : حقوق فرهنگی	۳۶۷	- ۴۱۱
اول : حقوق فرهنگی فردی	۳۶۸	- ۴۱۲
الف : حق برخورداری از آموزش و پرورش	۳۶۸	- ۴۱۲
ب : حق بر مالکیت معنوی	۳۶۹	- ۴۱۳
دوم : حقوق فرهنگی جمعی	۳۶۹	- ۴۱۴
الف : حق بر مشارکت فرهنگی و ارتقاء فرهنگ عمومی	۳۷۰	- ۴۱۴
ب : حق بر تعیین سرنوشت فرهنگی	۳۷۰	- ۴۱۵
بخش سوم : حقوق و آزادی‌های بشر در موارد خاص	۳۷۱	- ۴۱۶
بند اول : حقوق زنان	۳۷۱	- ۴۱۶
اول : حقوق اجتماعی زنان	۳۷۲	- ۴۱۷
الف : ضرورت احیای منزلت زنان در جامعه	۳۷۲	- ۴۱۸
ب : حقوق حمایتی زنان در کار و اشتغال	۳۷۳	- ۴۱۹
دوم : حقوق خانوادگی زنان	۳۷۴	- ۴۲۰
الف : حقوق زن در تکوین و بقای خانواده	۳۷۴	- ۴۲۱
ب : شأن و مرتبت خانوادگی زن	۳۷۴	- ۴۲۲
سوم : حقوق زنان در عرصه سیاسی	۳۷۵	- ۴۲۳
چهارم : حقوق زنان در عرصه قضائی	۳۷۶	- ۴۲۴

۳۷۶	بند دوم: حقوق کودکان.....	۴۲۵ -
۳۷۷	اول: حمایت از زندگی کودک.....	۴۲۶ -
۳۷۷	الف: حمایت خانوادگی کودکان.....	۴۲۷ -
۳۷۸	ب: حمایت اجتماعی از کودکان.....	۴۲۸ -
۳۷۸	یک: تأمین اجتماعی کودکان.....	۴۲۹ -
۳۷۸	دو: حمایت‌های آموزشی و فرهنگی کودکان.....	۴۳۰ -
۳۷۸	ج: حمایت از حقوق کیفری کودکان.....	۴۳۱ -
۳۷۹	دوم: حمایت از کودکان نیازمند مراقبت‌های ویژه.....	۴۳۲ -
۳۸۰	الف: حمایت از کودکان طبیعی.....	۴۳۳ -
۳۸۰	ب: کودکان فرزند خوانده.....	۴۳۴ -
۳۸۱	سوم: حمایت از حقوق شخصی کودک.....	۴۳۵ -
۳۸۱	الف: حق کودک در برخورداری از هویت شخصی و ملی.....	۴۳۶ -
۳۸۱	ب: حقوق کودک در داشتن آزادی عقیده و بیان.....	۴۳۷ -
۳۸۱	ج: حقوق کار کودک.....	۴۳۸ -
۳۸۲	بند سوم: حقوق اقلیتها.....	۴۳۹ -
۳۸۳	اول: حقوق اقلیت‌های قومی.....	۴۴۰ -
۳۸۳	الف: ممنوعیت تبعیض بین افراد جامعه.....	۴۴۱ -
۳۸۳	ب: شناسایی هویت‌های قومی و حمایت از آن.....	۴۴۲ -
۳۸۴	دوم: حقوق اقلیت‌های دینی و مذهبی.....	۴۴۳ -
۳۸۴	الف: منع تبعیض نسبت به اقلیت‌های دینی و مذهبی.....	۴۴۴ -
۳۸۵	ب: حقوق ویژه اقلیت‌های دینی و مذهبی.....	۴۴۵ -
۳۸۶	فهرست الفبایی.....	۴۴۶ -
۳۸۶	الف: فهرست الفبایی تحلیلی.....	۴۴۷ -
۳۹۸	ب: فهرست الفبایی ساده.....	۴۴۸ -
۴۱۰	فهرست منابع.....	۴۴۹ -
۴۱۰	الف: منابع فارسی.....	۴۵۰ -
۴۱۴	ب: منابع فرانسه.....	۴۵۱ -